

บทบรรณาธิการ

สุรางค์รัตน์ จำเนียรพล¹

Surangrut Jumnianpol

วารสารวิจัยสังคม ปีที่ 44 ฉบับที่ 1 ฉบับนี้มีบทความ จำนวน 6 บทความ และบทปริทัศน์หนังสือ จำนวน 1 บทความ ภาพรวมของเนื้อหาของเล่มนี้ มีความหลากหลาย ตั้งแต่การกำกับดูแลความเสี่ยงข้ามพรมแดนรัฐชาติ การบริหารจัดการภายใต้ชุมชนเมือง-ท้องถิ่น คนชายขอบ ความรู้ทางวัฒนธรรม ความรู้ทางกฎหมาย และบทบาทเยาวชนเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลง ผ่านการใช้ระเบียบวิธีวิจัยทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

บทความแรก เป็นบทความพิเศษ กล่าวถึงความสำคัญของการร่วมกัน ในการรับผิดชอบ (accountability) ระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภคจากเรื่อง พลังงานข้ามพรมแดน จากมุมมองนักวิชาการผู้เป็นแนวหน้าในการผลักดันเรื่องการ ประเมินผลกระทบด้านสุขภาพโดยชุมชน อาจารย์ สมพร เพ็ญคำ นักวิชาการอิสระ ผ่านหัวเรื่อง ความเสี่ยงข้ามพรมแดนและการกำกับดูแลอนาคตร่วมกัน

¹ นักวิจัย สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Researcher, Chulalongkorn University Social Research Institute (CUSRI)

Email: Surangrut.ju@gmail.com

ของอาเซียน: กรณีพลังงานข้ามแดน สมพร นำเสนอข้อค้นพบบางประการจากการทำโครงการวิจัยกรณีโรงไฟฟ้าหงสา ชายแดนไทย-ลาว

จุดน่าสนใจของบทความพิเศษชิ้นนี้ เป็นการชี้ชวนการขยายการมองผลกระทบของการมีอยู่ของโรงไฟฟ้าฯ ที่มีใช้เพียงแ่งมุมของเรื่องพลังงานหรือสุขภาพ แต่แสดงให้เห็นว่าการมีอยู่ส่งผลต่อการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของทั้งในชายแดนประเทศไทยและ สปป.ลาว ทั้งในเรื่องเส้นทางคมนาคม-ระบบขนส่ง การอพยพย้ายถิ่นของแรงงานจากจีน ฯลฯ ซึ่งล้วนส่งผลต่อปฏิสัมพันธ์และวิถีชีวิตของผู้คนพื้นที่ชายแดนและพื้นที่โรงไฟฟ้าฯ ที่เปลี่ยนแปลงไป ร่วมกับเชื่อมโยงภาพจากแต่ละประเด็นให้เห็นว่าประเด็นต่าง ๆ ล้วนเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน

สมพร ตั้งคำถามที่สำคัญว่า แม้จะมีการวางโครงการพัฒนาในพื้นที่จำนวนมาก แต่ทว่าผู้ได้รับประโยชน์ที่แท้จริงจากการดำเนินโครงการที่เกิดขึ้นเป็นใคร? หรือว่าแท้จริงแล้วผู้ได้รับประโยชน์มีเพียงผู้ผลิต-ผู้บริโภคพลังงานข้ามแดนดังกล่าวเท่านั้น ขณะที่ผู้ที่อยู่ระหว่างทาง เช่น ผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่าง ๆ นั้นเป็นเพียงผู้ได้รับผลกระทบจากการดำเนินการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเท่านั้น สมพร ได้กล่าวทิ้งท้ายว่า ด้านหนึ่งสิ่งเหล่านี้สามารถสร้างโอกาสให้ผู้คนในพื้นที่ได้ แต่หากไม่สร้างความเข้าใจต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น หรือไม่สามารถทำให้พวกเขา รู้ว่าจะใช้โอกาสในการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างไร อาจนำไปสู่การสร้างความเสี่ยง และสิ่งที่เกิดขึ้นจะทำให้พวกเขากลายเป็นเหยื่อหรือผู้ที่ตกขบวนไป

บทความที่สอง ยังคงนำเสนอเรื่องราวของผู้ที่ตกขบวนในอีกรูปแบบหนึ่ง ภายใต้อาณัติของการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ผ่านการศึกษาชีวิตกลุ่มคนเปราะบางอย่างคนไร้บ้านและศูนย์พักพิงคนไร้บ้าน บทความเรื่อง **ความตระหนักและอุปสรรคในการป้องกันโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ 2019 ของคนไร้บ้านในศูนย์พักพิงคนไร้บ้านกรุงเทพมหานครและจังหวัดปทุมธานี** โดย นิชาธร ลิขิตธรรม, รัตนภูมิ สามัคคีธรรม, ปัทมวิภา หันทิพย์ และศุภนิดา พลหา ที่สนใจศึกษาความสัมพันธ์ของความตระหนักในการป้องกันตนเองภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 และปัจจัยอุปสรรคของศูนย์พักพิงคนไร้บ้านที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการป้องกันตนเองของคนไร้บ้านในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ด้วยการวิเคราะห์วิธีวิจัยแบบผสมผสาน ทั้งการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณด้วยเครื่องมือแบบสอบถาม จำนวน 109 คน และการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ จำนวน 5 คนต่อศูนย์

ข้อค้นพบจากการศึกษา ด้านหนึ่งได้สะท้อนพัฒนาการของกลุ่มคนไร้บ้านและศูนย์พักพิงคนไร้บ้านในพื้นที่กรุงเทพฯ และปทุมธานี ที่มีการปรับตัวต่อสถานการณ์เมื่อเผชิญการแพร่ระบาดระลอกที่ 3 (ปี พ.ศ. 2564) ในเรื่องความตระหนักและพฤติกรรมการป้องกันตนเองที่ดี รวมถึงโอกาสการเข้าถึงสวัสดิการที่มากขึ้นกว่าระลอกแรก ขณะเดียวกัน ข้อค้นพบยังสะท้อนให้เห็นว่า ศูนย์พักพิงคนไร้บ้าน ยังคงมีข้อจำกัดในเรื่องจำนวนบุคลากร งบประมาณฯ ซึ่งเป็นปัญหาที่มีมาแต่เดิมและยังไม่ได้รับการแก้ไข

บทความที่สาม เป็นการขยับไปสู่ประเด็นผู้สูงอายุ นำเสนอการส่งเสริมคุณภาพชีวิตกลุ่มผู้สูงอายุจากการขับเคลื่อนศูนย์ดูแลผู้สูงอายุในชุมชน ผ่านการทำงานร่วมกันของเครือข่ายภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ผ่านบทความเรื่อง **ศูนย์ดูแลผู้สูงอายุในชุมชนของเทศบาลเมืองศรีสะเกษ: องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นกับการบริการสาธารณะด้วยเครือข่ายรัฐ เอกชนและประชาสังคม** โดย **ศุทธิกานต์ มีจั่น** ได้ถอดบทเรียนการดำเนินโครงการศูนย์ดูแลผู้สูงอายุในชุมชนของเทศบาลเมืองศรีสะเกษ ตลอดจนการพิจารณาถึงพัฒนาการการทำงานในรูปแบบเครือข่ายความร่วมมือระหว่างเครือข่าย

ความสำคัญของกระบวนการก่อร่างเครือข่ายที่ทำให้ภาคส่วนต่าง ๆ ที่เข้าร่วมเล็งเห็นถึงภารกิจและเป้าหมายร่วมกันในการทำงานอย่างเป็นแบบแผน ที่ส่งผลทั้งต่อการกำหนดทิศทางการดำเนินการ รูปแบบกิจกรรมการทำงาน การขับเคลื่อนและการหนุนเสริมการทำงานซึ่งกันและกัน ร่วมกับการเชื่อมโยงไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่สัมพันธ์กับการสนับสนุนเข้าถึงการบริการสาธารณสุขทั้งในระดับ บุคคล ตลอดจนการส่งเสริมด้านเศรษฐกิจในระดับครัวเรือน รวมถึงการผลักดันและเพิ่มศักยภาพของผู้สูงอายุในด้านต่าง ๆ ที่มีความต่อเนื่อง และสนับสนุนให้กลุ่มผู้สูงอายุสามารถร่วมเป็นส่วนหนึ่งในกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนได้

บทความที่สี่ ยังคงเป็นงานศึกษาภายใต้บริบทสังคมท้องถิ่น โดยมุ่งนำเสนอ มิติทางวัฒนธรรม ความเชื่อ บทความเรื่อง **นางทรง: บทบาทการเปลี่ยนแปลงเชิงอำนาจในพิธีกรรมการบูชาภูบ้านเมย อำเภอหนองสองห้อง จังหวัดขอนแก่น** โดย **จักรกฤษณ์ กองเกิด** ที่ได้ชวนมองบทบาทที่เปลี่ยนแปลงไปของผู้ประกอบพิธี

หรือ ‘นางทรง’ ภายใต้พิธีกรรมประเพณีบุญคู่ ของชุมชนบ้านเมย เป็นพิธีกรรมที่สัมพันธ์กับการผสมผสานทางความเชื่อ ทั้งพุทธ พราหมณ์ และผี ด้วยวิธีการเก็บข้อมูลวิจัยเชิงคุณภาพทางด้านคติชนวิทยา จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

บทความนี้ สะท้อนให้เห็นถึงการที่ความเชื่อและพิธีกรรมประเพณีบุญคู่ ได้รับอิทธิพลจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม จนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงและส่งผลกระทบต่อบทบาทอำนาจของผู้ประกอบพิธีอย่างนางทรงหรือพิธีกรรมถูกลดทอนบทบาทลง จักรกฤษณ์ มองว่า เนื่องจากนางทรง ไม่สามารถที่จะกลืนกลายผสมผสานกับพระพุทธรูปศาสนาที่เป็นศาสนาครีธานิยมกระแสหลักของชุมชนได้ ประกอบกับความเปลี่ยนแปลงที่มาจากระบบทุนนิยมสมัยใหม่ ทำให้ให้นางทรงเป็นเพียงความเชื่อเฉพาะกลุ่มจนเปลี่ยนแปลงจางหายไปจากประเพณีบุญคู่ ความเปลี่ยนแปลงนี้ แสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ส่งผลต่อความเชื่อและพิธีกรรมในระดับชุมชน

บทความที่ห้า ยังเป็นงานศึกษาที่ให้ความสำคัญต่อความรู้ทางด้านวัฒนธรรม โดยกล่าวถึงความรู้ทางวัฒนธรรมที่สนับสนุนความเข้าใจต่อเรื่องความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรมและความเป็นพลเมือง บทความเรื่อง **ชุดความรู้ทางวัฒนธรรมกับการเป็นพลเมืองในสังคมพหุวัฒนธรรม** โดย **อัปเดตเลาะ เจ๊ะหลง** เสนอว่า การทำความเข้าใจพลเมืองในสังคมพหุวัฒนธรรม จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับประเด็นพื้นฐาน 4 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ วัฒนธรรมกับการเป็นพลเมืองทางสังคม การตื่นตระหนกทางวัฒนธรรม การปรับตัวทางวัฒนธรรม และการสื่อสารภายใต้ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ร่วมกับการสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อมโยง

ระหว่างประเด็นต่าง ๆ เพื่อหนุนเสริมความสำคัญของความรู้ข้างต้นนั้นจำเป็นต่อการดำรงตนภายใต้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความซับซ้อนของพลเมืองโลกในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี ในแต่ละส่วนของบทความ อับดุลเลาะห์ ได้ทบทวนแนวคิดพื้นฐานที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม ทั้งที่เป็นแนวคิดทฤษฎีและปรากฏการณ์ร่วมสมัย ทำให้เห็นความเคลื่อนไหวและความก้าวหน้าในการศึกษาแนววัฒนธรรมอีกด้วย

บทความสุดท้าย เป็นงานศึกษาทางด้านกฎหมายที่กล่าวถึงความสำคัญในประเด็นเกี่ยวกับเด็ก บทความเรื่อง การควบคุมการใช้อำนาจปกครองทางพหุติ้นัยตามประมวลกฎหมายอาญาภายใต้กรอบความคิดเรื่องหลักประโยชน์สูงสุดของเด็ก: ศึกษาเปรียบเทียบประเทศไทย ประเทศอังกฤษ และประเทศเยอรมนี โดย วรภาส จารูชิรบดี ได้นำเสนอการศึกษาเชิงเปรียบเทียบทางกฎหมายเกี่ยวกับหลักที่ว่าด้วยมาตรการทางอาญาในการคุ้มครองเด็กจากการใช้อำนาจปกครองทางพหุติ้นัย ในลักษณะที่เป็นการพิจารณาถึงประโยชน์สูงสุดของเด็ก เป็นสิ่งสำคัญลำดับแรก ผ่านการพิจารณาประมวลกฎหมายอาญาไทยกับกฎหมายประเทศเยอรมนีและประเทศอังกฤษ ทั้งในกลุ่มความผิดเกี่ยวกับชีวิตร่างกาย กลุ่มความผิดเกี่ยวกับการกระทำหน้าที่ และความผิดเกี่ยวกับเสรีภาพทางเพศ ทั้งนี้ ผู้เขียนได้เสนอจุดเด่นและคุณลักษณะของแต่ละตัวบทกฎหมายในแต่ละประเทศแล้ว และยังสะท้อนให้เห็นข้อจำกัดหรือช่องว่างตัวบทกฎหมายของประเทศไทย พร้อมกับเสนอแนวทางในการหนุนเสริมหลักการพิจารณาถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสิ่งสำคัญลำดับแรก

ส่วนสุดท้ายของเล่ม เป็นบทปริทัศน์หนังสือเรื่อง **Youthquake 2017: The Rise of Young Cosmopolitans in Britain** ของ James Sloam และ Matt Henn โดย **จิตรารภรณ์ สมยานนทนากุล** “Youthquake” หมายถึง บทบาทเยาวชนในการกระทำหรือสร้างอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม การเมืองและสังคม อย่างมีนัยยะสำคัญ และซึ่งเป็นคำแห่งปีในช่วงเวลาดังกล่าว (พ.ศ. 2561) หนังสือเล่มนี้ เน้นย้ำให้เห็นบทบาทของกลุ่มคนรุ่นใหม่ ซึ่งทวีความสำคัญมากขึ้นในยุคสมัยปัจจุบัน

ผ่านมุมมองของจิตรารภรณ์ หนังสือเล่มนี้ได้สะท้อนแง่มุมสำคัญหลายประการที่น่าสนใจ อาทิ สาเหตุที่ทำให้คนรุ่นใหม่ในประเทศอังกฤษ ออกมามีส่วนร่วมทางการเมือง เกี่ยวข้องกับการเกิดขึ้นของเยาวชนพลเมืองที่มีความเป็นสากลนิยมฝ่ายซ้าย (young cosmopolitan left citizens) หรือเยาวชนที่มีแนวโน้มจะสนับสนุนนโยบายเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม และมีอุดมการณ์ทางการเมืองแบบเสรีนิยม รวมถึงการเชื่อมโยงถึงเงื่อนไขที่จำเป็นที่กิจกรรมของเยาวชนขึ้นได้แก่ การกระจายทรัพยากรที่ออกห่างจากผลประโยชน์ของพลเมืองเยาวชน และนโยบายสาธารณะที่มีเยาวชนเป็นศูนย์กลางหลังจากปี ค.ศ. 2015 (ผลกระทบจากนโยบายในลักษณะของ austerity หรือนโยบายทางเศรษฐกิจและการเมืองเพื่อมุ่งลดค่าใช้จ่ายของรัฐ) และความแตกต่างทางวัฒนธรรมของคนรุ่นใหม่ที่แตกต่างกัน ซึ่งเพิ่มขึ้นทุกวัน นอกจากนี้ หนังสือยังพยายามสร้างความเข้าใจในเรื่องความแตกต่างหลากหลายของคนรุ่นใหม่ที่ว่า รวมถึงเน้นย้ำบทบาทเยาวชนต่อการสร้างการเปลี่ยนแปลงด้วย โดยเฉพาะรูปธรรมการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในการเลือกตั้งทั่วไป

ในท้ายที่สุด กองบรรณาธิการหวังว่าบทความพิเศษ บทความวิจัย และบทปริทัศน์หนังสือในวารสารเล่มนี้ได้นำเสนอประเด็นที่หลากหลายทางสังคมศาสตร์และสะท้อนถึงวิธีการศึกษาที่จะนำไปสู่การกำหนดประเด็น และการพัฒนาวิธีการวิจัยในอนาคต ทั้งนี้ กองบรรณาธิการขอขอบพระคุณ ผู้เขียนบทความ และผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้ข้อคิดเห็นเพื่อการปรับปรุงบทความ ให้ความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น